

Beteckning: _____

Institutionen för utbildningsvetenskap

Berätta vad du lärde dig!
Barns tankar om kunskap generellt
samt specifikt inom historia och religion

*Eva Yttermyr
December 1999*

Examensarbete A, 8 poäng
Religionsvetenskap

**Läroarbete i ett helhetsperspektiv A
Handledare: Bengt Eriksson**

Sammanfattning

Syftet med mitt arbete var att öka min förståelse för hur barn tänker kring kunskapsbegreppet generellt samt specifikt inom historia och religion.

Jag läste litteratur i ämnet för att ge en bakgrund till hur forskningen sett och ser på kunskap och inläring. Martons m.fl. *Inläring och omvärldsuppfattning* samt Pramplings *Barn och inläring* har varit till stor hjälp. En viktig del i arbetet har även Pramplings metodbok för barnintervjuer haft. Jag har intervjuat åtta barn i en årskurs fyra om vad de uppfattat att de lärt sig generellt och specifikt på lågstadiet och jag har via enkät bitt fyra lågstadielärare svara på frågor om vad de tar upp inom ämnena historia och religion samt vilka mål de har med sin undervisning däri.

Med detta material som grund fann jag att det i denna grupp fanns en tydlig tendens att det som barnen i första hand uppfattar som kunskap var det som vi betecknar som grundläggande färdigheter inom matematik och svenska. I historia och religion var barnens uppfattningar om vad de lärt sig mer vaga, speciellt inom religion. Förhållandet mellan lärares mål med undervisningen och elevers uppfattningar om vad de lärt sig visar på en större "samsyn" i historieundervisningen än i religionsundervisningen.

Nyckelord: metakognition, kunskap, socialisation, omvärldskunskap

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Inledning	4
Bakgrund.....	5
Teorier om lärande	5
Socialisation	6
Kunskap.....	7
Sammanfattning	8
Frågeställningar	8
Syfte	8
Metod.....	9
Urval.....	9
Datainsamlingsmetoder.....	9
Procedur	9
Resultat.....	11
Elevintervjuer	11
Läraryntervjuer.....	13
<i>Historieundervisning.....</i>	<i>14</i>
<i>Religionsundervisning.....</i>	<i>14</i>
Diskussion	15
Konsekvenser för lärarrollen.....	18
Fortsatt forskning	19
Litteraturförteckning.....	20
Bilaga 1. Intervjuguide	21

Inledning

I termin tre praktiserade jag i en åldersintegrerad 0-3 klass i Sandvikens kommun. Vi hade till uppgift att intervjua barnen om varför det är bra att kunna räkna. Att ta del av barns tankar kring olika fenomen är mycket spännande. Jag bad även barnen skriva i sina dagböcker om *varför de egentligen gick i skolan*. Resultaten fick mig att tänka i banor som; - tänk att så många barn går till skolan och går med på att utföra övningar, göra uppgifter och arbeta trots att de ej kan koppla det till något funktionellt i sitt dagliga liv, förutom skolverksamheten! En del barn sa att man måste lära sig räkna för att få ett bra jobb, andra svarade att man gick i skolan för att lära sig punkt slut. En pojke sa: - *jag måste ju kunna räkna för att klara matteboken i skolan*. En annan bollade tillbaka frågan: - *men varför måste man kunna räkna och kunna alfabetet och kunna läsa?* Bland de svar jag fick fanns tendensen att mattekunskaper hör ihop med att tjäna pengar och att få ett bra jobb, kanske en tillfällighet, eller inte?

I mitt examensarbete vill jag ta reda på *vad* ett antal barn i en fjärdeklass uppfattar *vara det som de lärt sig* generellt samt specifikt inom ämnena religion och historia på lågstadiet. Att jag valt att titta specifikt på ämnena historia och religion beror på att jag tycker att de är såväl intressanta som viktiga, speciellt idag i vårt mångkulturella samhälle. För mig innehåller de baskunskaper så goda som andra. Dessvärre tror jag att religionens status inte är så hög, varken bland elever eller bland lärare. De uppfattningar barnen har om vad de lärt sig inom ämnet kan kanske ge mig en större förståelse för ämnets specifika svårigheter.

Jag tror att det är viktigt att vi i skolan för samtal om och låter barnen fundera över inläring. Frågor som; vad har du nu lärt dig om hösten, vad lär du dig på morgonsamlingen kan hjälpa barnet att fokusera på och reflektera kring att de lär sig och vad de lär sig. I Lpo 94 står skrivet:

Läraren skall - utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan. (s. 14)

Läraren skall - organisera och genomföra arbetet så att varje elev - upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt. (s. 12)

Det räcker inte med att utgå från att barnen vill och kan ta ansvar. Vi som lärare måste också skapa situationer där barnen får möjlighet att utveckla denna färdighet.

Att ta del av barns tankar kring fenomenet kunskap blir så viktig för mig. I möjligheten att få ta en liten titt in i det spänningsfält av tankar som finns hos barnen finns mycket att lära för en blivande pedagog. Jag vill att elevintervjuer ska vara en självklar del i mitt arbete som pedagog. För att lära känna barnen, deras tankar, informella kunskaper samt för att ta reda på om det som jag i mitt lärarhuvud anser vara centralt i sammanhanget har gått fram till eleverna. Jag är övertygad om att genom att ta del av deras tänkande kan jag förbättra förutsättningarna för lärande. Jag tar chansen att pröva och öva i examensarbetet.

Bakgrund

Detta är en kartläggande undersökning där jag vill beskriva och analysera barns tankar kring några begrepp. I en metakognitiv studie är den lärandes subjektiva tänkande i fokus. Det jag vill komma åt är inte vad den lärande i första hand minns av undervisningen utan vad hon uppfattar att hon lärt sig eller förväntades lära sig av det hon minns. Jag vill även se hur de uppfattningar som barnen har av vad de lärt sig inom religion och historia förhåller sig till de mål lärarna haft med sin undervisning inom dessa områden.

I mitt arbete finns nyckelbegrepp som är viktiga att reda ut och definiera. Jag väljer att kort definiera några av dem här först för att sedan längre fram i arbetet utveckla det vidare. Andra begrepp som *kunskap* och *inläring* avhandlas där de tas upp i ett sammanhang.

Metakognition definieras i Pedagogisk uppslagsbok (1996) som ”*en teori om medvetandet och det egna tänkandet, och om hur man går till väga när man löser problem och när man tänker över sitt eget tänkande*” (s. 400).

Att barn kan tänka brukar definieras som en kognitiv funktion, att barn kan tänka och reflektera över sitt eget tänkande brukar definieras som en metakognitiv förmåga. Således finns en skillnad mellan att kunna en sak och att förstå att man kan det (Pramling 1986).

Socialisation definieras i Pedagogisk uppslagsbok (1996) som ”*en process under uppväxten då individen skapar sin jaguppfattning genom att lära in och assimilera samhällets normer och värderingar*” (s. 39).

Teorier om lärande

Alla teorier om hur människor lär in och utvecklas berörs av frågan om vad som är givet biologisk å ena sidan och vad som tillförs socialt å den andra. (Säljö 1989) Att det ena inte utesluter det andra kan de flesta vara överens om men våra uppfattningar om vilken relation arv och miljö har till varandra får betydelse för hur vi bedriver undervisning.

Barns spontana föreställningar om sin omvärld skapas tidigt. Enligt Piaget sker den tanke-mässiga förändringen i form av kvalitativa språng. Hur barn tänker kan relateras till deras ålder och mognad. Men det är också ett resultat av de erfarenheter barnet erhåller i samspelet med omgivningen och speciellt i barnets möjligheter att få undersöka sin omvärld, menar han.

Förmågan att reflektera över sig själv hör enligt Piaget till den formellt operationella perioden (11-årsåldern). Men han säger inget om att barnet inte, med hjälp av andra skulle kunna göra det tidigare. Den dominerande forskningen inom området utgår från att metakognitiv förmåga är en egenskap som barnet antingen har eller inte har. Pramling (1986) har i sina metakognitiva studier istället anlagt ett relationellt perspektiv på barns tänkande där hon menar att inläring alltid måste ses i relation till ett innehåll. För en lärare betyder det att i en grupp med barn finns det alltid olika sätt att tänka om innehåll. Inom ett område kan ett barn tänka mycket avancerat beroende på att de har egna erfarenheter inom detta specifika område. Hon visar även med sina studier att barn inte tänker om inläring på ett särskilt sätt vid en viss åldersnivå och ett annat sätt på nästa.

Pramling (1986) har i sin forskning om vad barn uttrycker att de lär sig funnit att de kvalitativt skilda uppfattningarna kan sammanfattas i tre huvudkategorier nämligen:

- Göra (hoppa, cykla, väva, läsa, räkna, skriva, säga ord på ett annat språk, sociala färdigheter som att sitta, vara tyst när fröken pratar ...)
- Veta (att ha kunskap om något, att veta hur man stavar, var man bodde förr, vad man åt ...)
- Förstå (att kunna relatera förståelse till inlärningsprocessen) Jag kommer att använda mig av denna modell i min resultatdel.

I sammanhanget betonar Vygotskij att utvecklingen är beroende av vad som händer i kommunikationen mellan barnet och den vuxne som vet mer. Vygotskij har som en konsekvens av sin teori mycket höga tankar om skola och undervisning. Han betonar att mentala processer bara kan förstås om vi studerar de olika redskap med vilkas hjälp vi tänker. Skriftspråket t.ex. möjliggör ett mera abstrakt tänkande. Det kan användas som ett hjälpmedel för att tydliggöra egna tankar. Han menar också att språket föregår tanken. *Den närmaste utvecklingszonen* är ett uttryck som Vygotskij använder. Med det menar han att man som lärare inte bara skall utgå från det barnet kan idag utan även planera för vad barnet med hjälp av lärare och kamrater kan lära sig imorgon. Och om denna möjlighet finns kan barnet snart klara detta på egen hand. (Madsen, 1999)

Vi som vuxna kan aldrig tala om för barnen hur de ska tänka men vi kan ställa dem inför problem och situationer där de får möjlighet att upptäcka nya lösningar. Så är också intervjun som form ett redskap som kan stimulera barnets tankeutveckling.

Den fenomenografiska traditionen med Ference Marton i spetsen utgår från att barns tankar alltid är riktade mot något. På detta sätt blir barns tänkande avhängt av de erfarenheter barnet fått. Tankande kan så inte skiljas från omvärlden, (Säljö R m.fl. 1989)

Att inläring alltid måste ses i relation till ett innehåll är ett synsätt som jag bygger min undersökning på. Jag efterfrågar inte barnens uppfattning om vad kunskap är utan *vad* de uppfattar att de lärt sig, i och för sig generellt i skolan på lågstadiet men även speciellt inom ämnena religion och historia.

Socialisation

Barnets sätt att tänka om olika fenomen skapas i relation till den tidsålder, det samhälle och den familj i vilken det föds. Socialisationens makt är stor. Föreställningar om vad kunskap och inläring går ut på ingår alltid i större sammanhang av antaganden om världen och hur den ser ut. Föreställningar övertas från generation till generation men skapas även genom de erfarenheter vi gör. I olika kulturer värderas samma företeelse olika. När man jämför olika kulturer blir det tydligt att vi tar olika saker för givna. Det gäller inte bara mellan människor från olika länder utan variationen är också stor inom vårt eget samhälle. (Pramling 1986) Gunilla Dahlberg citerad i Lendahls & Runesson (1995) benämner hemmiljön som den primära socialisationsmiljön för barnet. Den innefattar ett specifikt språkbruk och sätt att tala med varandra samt ett specifikt förhållningssätt till tillvaron i stort. I skolan möter barnen en miljö som mer eller mindre skiljer sig från hemmiljön.

I skolan sker, enligt Dahlberg en "avsocialisation" där delar av den primära socialisationen bryts ned för att på nytt byggas upp ("återsocialisation") så att den kan anpassas till mer generella och kontextoberoende system. I denna process spelar familjernas sociala position i samhället en avgörande roll. (Lendahls & Runesson 1995 a. 53)

Så är somliga barn bättre ”rustade” för skolan som form än andra. I deras tankeramar är skolan och det den står för, något positivt. De är vana vid att kommunicera och har fått möjlighet att uttrycka sig tillsammans med andra vuxna och barn. De ser sig själva som betydelsefulla och lärande människor. Med det följer bl. a. att de har en större förmåga att läsa av och snappa upp lärarens intentioner och syften samt anpassa sig till de givna villkoren. Somliga andra barn ser skolan som något de måste genomlida. För dem har skolan ingenting med det verkliga livet att göra. Kanske har de heller ingen bild av sig själva som betydelsefulla och lärande människor vilket sannolikt har betydelse för den metakognitiva förmågan. Lärarens förmåga att uppmärksamma och tolka elevers språk är avgörande för elevens fortsatta utveckling. Det är således viktigt att mötet mellan skolans värld och hemmets inte skapar kaos hos eleven.

I undervisningssammanhang är de antaganden som verkar självklara för oss vuxna, kanske inte alls självklara för barnen. Vad, hur och varför man ska lära sig saker är kanske inte alls givna för barnen.

När lärare förmedlar kunskaper verbalt till barn blir det ofta väldigt lite kvar i barnens medvetande. Det beror till stor del på att läraren har strukturerat undervisningen utifrån sitt vuxna sätt att tänka och inte utifrån barnets tankevärld. (Doverborg, Österberg & Pramling, 1985 s. 17)

Att erkänna att denna ”definitions-klyfta” finns och att arbeta för att förstå det barnen förstår är viktigt.

Ett citat av L Carrols figur Humpty Dumpty sätter fingret på hur våra ”för-givet-taganden” även utgör en maktaspekt.

- *När jag använder ett ord sa Humpty Dumpty betyder det precis det som jag bestämmer att det ska göra. Varken mer eller mindre.*
- *Frågan är, sa Alice om ord verkligen kan ha olika betydelser.*
- *Frågan är, sa Humpty Dumpty vem det är som skall BESTÄMMA, det är hela saken. (Carrol citerad i Westin-Lindgren, Qvarsell, 1989 s. 61)*

Kunskap

Hur vi ser på kunskap och inläring påverkar vad vi lär in och hur det går till. För att kunna reda ut begreppet kunskap måste jag ha en föreställning om hur jag uppfattar att inläring går till. Kunskap kan vara såväl bearbetad information som förhållningssätt och föreställningar. Det kan vara fakta, färdigheter, förståelse och förtrogenhet, det sätt att söka beskriva kunskap som formuleras i Lpo 94.

Man talar även om kunskapens tre olika aspekter. Den är konstruktiv, kontextuell och funktionell. L-Å Kernell citerad i Lendahls & Runesson (1995) menar att konkretisering i de olika kunskapsaspekterna är viktig lika väl som att göra tankarna bakom arbetet tydliga. Om eleverna inte är medvetna om vad de egentligen lär sig och varför minskar deras möjligheter till lärande menar han.

Om jag anser kunskap endast vara att kunna svara på en mängd faktafrågor av typen: Vad kallas? Hur mycket? Var? När? utgår jag från en syn där människans hjärna kan liknas vid en bandspelare. Att ha kunskap om något blir då att så exakt som möjligt passivt kunna återge vad någon skrivit eller sagt och antingen så kan man något eller så kan man det inte. Det kallas för en kvantitativ syn på kunskap. (Marton, Dahlgren m.fl. 1977)

Om jag däremot, vilket jag gör, ser människan som aktiv och skapande sin egen världsuppfattning blir också kunskapsbegreppet mer relativt. Piaget menar att människan strävar efter att få jämvikt mellan sina inre föreställningar och den bild hon har av världen utanför. Denna spänning ger människan en drivkraft att lära sig. Människan är inte någon passiv mottagare av kunskap, hon konstruerar kunskapen utifrån sin egen världsbild.

Det finns även en skillnad mellan att ha en kunskap och att förstå att man äger den kunskapen. Det är det som kallas för kognitiv medvetenhet. Men det är heller inte så enkelt som att säga att den som inte är medveten om sin kunskap inte kan någonting. Det är även viktigt att poängtera att en människa kan ha kunskap om en sak utan att kunna formulera det i ord. Vi använder oss hela tiden av omedveten kunskap eller antaganden när vi utifrån hur vi uppfattar att världen ser ut, handlar.

Sammanfattning

Jag använder ett citat av Pramling (1986) för att sammanfatta bakgrunden till min undersökning:

Om inläring skall handla om att barnet ska förändra sina uppfattningar om världen, blir det nödvändigt att ta reda på hur dessa uppfattningar tar sig uttryck i barns tänkande (s. 21)

Och då blir kognitiv medvetenhet en av förutsättningarna för kunskapande. Frågan följer diskussionen om metakognitionen och kommunikationens betydelse i undervisningssituationen. Tanken fortlöper i ordet menar Vygotskij. Hos honom har pedagogen en mycket viktig roll. I kommunikation med någon som förstår mer utvecklas tänkandet hos barnet så att inläring = förändring = utveckling kan ske. Hans utgångspunkter vilar på mening, sammanhang och medvetande. Detta är även utgångspunkten för hur jag ser på lärande vilket är viktigt att redovisa som grund för varför jag vill göra min undersökning. Nedan följer de frågeställningar som blir följden av detta resonemang. De är alla viktiga att få svar på för att jag ska kunna uppnå syftet med undersökningen.

Frågeställningar

- Hur uppfattade barnen skoltillvaron?
- Vad valde barnen att uppfatta som kunskap generellt dvs. vad, ansåg de att de hade lärt sig på lågstadiet?
- Vad uppfattade de att de lärt sig inom historia?
- Vad uppfattade de att de lärt sig inom religion?
- Vad inom historia och religion tog lärarna upp på lågstadiet och vilka mål hade de med sin undervisning i dessa ämnen?
- Hur förhöll sig barnens uppfattningar om vad de lärt sig inom historia och religion till de mål som lärarna hade med sin undervisning?

Syfte

Syftet med undersökningen är att jag ska få en större förståelse för hur barn tänker kring kunskapsbegreppet generellt samt specifikt inom ämnesområdena historia och religion.

Om jag ska lyckas med att föra en människa mot ett visst mål måste jag först finna henne där hon är och börja just där ... För att undervisa någon måste jag visserligen förstå mer än vad han gör men först och främst förstå det han förstår.

(S Kirkegaard citerad av B Söderhäll (1996) i *Några texter ... kompendium från Högskolan i Gävle s. 1*)

Metod

Detta är en kartläggande undersökning med kvalitativ ansats. Det jag vill beskriva och analysera är ett antal barns olika sätt att uppfatta begrepp och stoff samt jämföra detta med lärares uppfattningar.

Urval

Jag har intervjuat åtta barn på en skola i Sandvikens kommun höstterminen i fyran. Barnen kommer från fyra olika klasser på lågstadiet. Den sammanslagna klassen består idag av 30 barn. Fjorton flickor och sexton pojkar. Fem av barnen har annan än svensk härkomst. För mina intervjuer har jag plockat ut någon eller några elever från varje lågstadiegrupp. Jag har tagit lika många flickor som pojkar. Eftersom jag först lärde känna barnen under några veckor innan jag påbörjade intervjuerna har de erfarenheter jag fått under den tiden till viss del fått styra valet av intervjupersoner. Jag har strävat efter att ta ut personer som är så olika varandra, som jag upplevde det, som möjligt.

Jag har även lämnat ut en enkät till de fyra lärarna som undervisat barnen på lågstadiet. De är samtliga kvinnor.

Datainsamlingsmetoder

Jag har intervjuat barnen. Formen på intervjun hade karaktären av en strukturerad intervju men frågorna vävdes in i "samtalet". Frågorna var öppna utan fasta svarsalternativ. Det förekom såväl allmänna och övergripande som specifika frågor. Frågorna handlade om hur barnen upplevde skoltillvaron, positiva / negativa faktorer samt deras uppfattningar om vad de lärt sig generellt och specifikt. Jag angrep det jag ville ha svar på från flera olika håll. Intervjuguide se bilaga 1.

De fyra lärarna fick besvara en enkät. Frågorna var öppna utan fasta svarsalternativ och handlade om vad lärarna tog upp i ämnena historia och religion på lågstadiet samt vilka mål de hade med sin undervisning i respektive ämne. Enkät, se bilaga 2.

Procedur

Jag berättade för barnen under andra praktikveckan om mitt examensarbete. Jag intervjuade barnen en och en. Vid intervjuerna använde jag i fem fall bandspelare, i tre fall inte efter barnens önskemål. Intervjuerna varade i mellan femton och trettiofem minuter. När det gäller ämnet religion eller kristendom måste jag oftast tillsammans med barnet först reda ut vad begreppen stod för. Jag påtalade olika högtiders ursprung, jag nämnde Jesus och Bibeln, jag tog upp några andra religioner än kristendomen och jag talade om tro. Med historia var detta inget problem då frågan; *Berätta om något du lärt dig om hur det var förr i tiden*, inte beredde några svårigheter för barnen.

Jag talade även med de lärare som undervisat barnen i klasserna 0-3 och berättade för dem om mitt arbete. Då vi var fyra kandidater på skolan samtidigt och lärarnas arbetsbörda var mycket

hög valde jag att lämna en enkät istället för att intervjua lågstadielärarna. En av lärarna valde ändå att inte svara.

Resultat

Elevintervjuer

De fyra första frågeställningarna vänder sig till eleverna. Jag redovisar härmed deras svar med en sammanfattande kort kommentar efter varje fråga.

Fråga 1. Hur uppfattar barnen skoltillvaron?

Elev nr 1 pojke svarar att det är bra och kul i skolan.

Elev nr 2 pojke säger; *"det är tråkigt, inge roligt, man måste upp tidigt ... men det är ganska roligt."*

Elev nr 3 flicka säger att hon tycker det är bra i skolan och att hon längtar dit på sommarloven.

Elev nr 4 pojke säger att det är roligt i skolan.

Elev nr 5 flicka svarar; *"jättebra, på loven har jag så himla tråkigt, det finns ingen skola att gå till!"*

Elev nr 6 flicka tycker att det är kul fast tråkigt ibland.

Elev nr 7 pojke svarar; *"ja ... mellanroligt."*

Elev nr 8 flicka svarar att det inte var så roligt på lågstadiet men att det är roligare nu.

Kommentar: De flesta av barnen upplever skolan som övervägande positiv. Elev nr 2 har dock en mer ifrågasättande attityd till mycket i skolan. Alla barnen har åsikter om sådant de tycker är mer eller mindre roligt i skolan men de flesta vill gå dit. Kompisar är mycket viktigt i den här åldern vilket påverkar deras inställning.

Det finns ingen tydlig uppdelning mellan flickors och pojkars uppfattningar. I intervju svaren finns hos båda könen såväl negativa som positiva omdömen. De två mest positiva uttrycken kommer från flickor. Det mest negativa från en pojke.

Fråga 2. Vad väljer barnen att uppfatta som kunskap generellt?

Elev nr 1 pojke svarar att han lärt sig läsa och skriva och *"gångar"*. Han lägger även till när jag senare i intervjun ställer frågan från ett annat perspektiv; *"att man inte ska slarva bort pärmen och inte rota i andras saker."*

Elev nr 2 pojke svarar att han lärt sig; *"räkna och skrivstil och skriva."*

Elev nr 3 flicka säger att *"man lär sig räkna och så och tänka i hjärnan så att man slipper räkna på fingrarna."*

Elev nr 4 pojke svarar att han lärt sig lite matte *"gångar"* och att läsa och skriva.

Elev nr 5 flicka säger att det hon kommer att tänka på är multiplikationstabellen. När jag senare i intervjun ber henne berätta vad hon skulle svara ett mindre barn som ville veta vad man lär sig i skolan, säger hon;

”Jag skulle först och främst svara att du får lära dig matematik, svenska och ha lite idrott och om det skulle komma någon annan till det barnet och säga att, - Akta dig för skolan det är skittråkigt! Då skulle jag säga tvärtemot att det är kul”

Elev nr 6 flicka svarar att hon lärt sig skriva och stava och räkna.

Elev nr 7 pojke säger; *”jag har lärt mig läsa, i tvåan kunde jag inte men i trean läste jag jättemycket”* Han säger också att man får lära sig matte.

Elev nr 8 flicka säger att hon redan kunde läsa i ettan men att hon lärt sig räknefärdigheter som; *”ställa upp, låna och växla”* Hon säger också att hon lärt sig skriva berättelser till bilder och att träna bokstäver och stavning. Till det lilla barnet skulle hon svara att;

”du lär dig läsa och skriva, stava och räkna och om man inte gått i skolan skulle man inte ha lärt sig någonting!”

Kommentar: Hos alla barnen fanns uppfattningen att det som vi vuxna benämner basfärdigheter i svenska och matematik var det som de uppfattat att de lärt sig på lågstadiet. Fyra av barnen nämnde begrepp inom matematik först. Fyra nämnde färdigheter inom svenska i första hand. Inga uppfattningar som kan relateras till kön finns här. *En* elev nämnde sociala färdigheter som att hålla reda på sina saker och inte rota i andras.

Fråga 3. Vilka uppfattningar har barnen av vad de lärt sig om historia?

Elev nr 1 pojke svarar att han lärt sig att bygga hus som de såg ut förr i tiden.

Elev nr 2 pojke säger att de fick göra studiebesök i Sandviken och Kungsgården och lärde sig hur man såg ut förr i tiden.

Elev nr 3 flicka svarar också att de gick på besök, till ett museum och där fick de lära sig om; *”jag kom inte ihåg vad hon hette som grävde kanalen och när badhuset byggdes.”*

Elev nr 4 pojke svarar; *”bara om stenåldern ... hur de gjorde spjut och kastade.”*

Elev nr 5 flicka säger att hon lärt sig om Sandvikens historia.

Elev nr 6 flicka svarar att hon lärt sig om hur det var i skolan förr i tiden. Hon berättar att de fått intervju *”den som var gamlast om hur den hade haft det i skolan.”*

Elev nr 7 pojke svarar att han lärt sig om hur Sandviken och ån som går bredvid badhuset blev till.

Elev nr 8 flicka svarar att hon minns att de fick skriva runstenar och höra om Stockholms blodbad men att hon inte visste vad hon skulle lära sig av det.

Kommentar: Fyra av barnen, två flickor och två pojkar talar om Sandvikens historia. Tre svarar direkt på min uppmaning att de *lärt sig* olika saker *om* Sandvikens historia. En pojke ger uttryck för en konkret upplevelse i samband med besök i Sandviken. Även elev nr 1 pojke ger uttryck för en konkret handling men tid och ram är där ovisst.

Elev nr 8 flicka kan berätta om olika aktiviteter de sysslat med när de haft historia men hon vet inte vad hon lärt sig. En flicka berättar att hon intervjuat en gammal människa och lärt sig om hur det var i skolan förr i tiden.

Fråga 4. Vilka uppfattningar har barnen om vad de lärt sig inom religion?

Elev nr 1 pojke minns att fröken läste *sagor* ur Bibeln. På frågan om vad han lärt sig svarar han att: *"det var bara en saga, fröken läste den som S läser för oss nu ibland."*

Elev nr 2 pojke säger när jag definierat begreppet religion bestämt att *"Nej, det hade vi inte."*

Elev nr 3 flicka känner igen orden Jesus och Bibeln men säger att hon inte lärt sig något.

Elev nr 4 pojke kommer inte ihåg något han lärt sig i ämnet.

Elev nr 5 flicka sa att; *"ibland så läste vi i klassen, mest om Jesus kompisar och när han kom tillbaka men det var mycket roligare när man fick sträcka på sig lite"* Det hon uppfattat att hon skulle lära sig beskrev hon så här: *"Vi skulle nog bara veta vad det handlade om, det var nog bara det."*

Elev nr 6 flicka minns att klassen brukade gå i kyrkan när det var jul och det hon lärde sig då var *"hur det var förr och så."*

Elev nr 7 pojke säger att han vet vad religion är men att han inte lärt sig något nytt om det i skolan. Det han vet har han lärt sig av en bok som finns hemma hos farmor och farfar.

Elev nr 8 flicka säger att de inte haft någon religion i den bemärkelse jag talar om det men hon säger att hon nog lärde sig om namnen på veckodagarna och var de kommer ifrån.

Kommentar: Hälften av eleverna säger sig inte haft någon religion eller lärt sig något om det i den bemärkelse jag talar om det. Av dessa är tre pojkar och en flicka. Av de övriga fyra sa en flicka att hon lärt sig om hur det var förr i tiden, en annan tog tveksamt upp veckodagarna, deras namn och ursprung.

Två av eleverna tog upp bibliska berättelser. En pojke sa att berättelserna från Bibeln var sagor som man skulle lyssna på som vilken saga som helst. En flicka sa att det man skulle lära sig var nog bara att veta vad det handlade om. Hon har reflekterat över att berättelserna kanske är något man borde känna till. Elev nr 7 pojke sa att de inte lärt sig något nytt i skolan. Han hade redan ett förhållande till innehållet men upplevde inte att skolan tillfört honom något nytt.

Läraryntervjuer

Här har tre lärare svarat på frågor gällande vad de tar upp i historia och religion samt vilka mål de har med undervisningen. Jag redovisar först sammanfattande svaren från de tre lärarna inom ämnet historia. Sedan relateras lärarnas svar till barnens uppfattningar om vad de lärt sig inom samma ämne. Religionsämnet redovisas på samma sätt.

Historieundervisning

Här svarar lärarna att de tar upp jordens tillkomst och en del om arternas utveckling. Dinosaurier, järn-brons-stenåldern är begrepp som nämns. Två lärare menar att det är viktigt att barnen får lära sig om Sandvikens historia. En svarar: *”Jag vill att de ska få lite tidsperspektiv och insikt om vad som varit. Speciellt att intervjua äldre släktingar brukar fascinera.”*

Barnens uppfattningar satt i relation till lärarnas svar: Fyra av de intervjuade barnen talade på olika sätt om Sandvikens historia när jag frågade dem om vad de lärt sig om förr i tiden. Detta är något som två av lärarna sa sig arbeta med. Dessa lärare uttryckte att målet med historieundervisningen var att barnen skulle lära sig om gamla Sandviken.

Ingen av barnen tog upp något om jordens och arternas uppkomst eller dinosaurietiden. Järnåldern eller bronsåldern är heller inga begrepp som barnen nämnde. En pojke sa att de arbetat med stenåldern, en annan sa att han lärt sig bygga hus som de såg ut förr i tiden. Vad *förr i tiden* stod för kunde han ej ge uttryck för. En flicka berättade att hon fått lära sig om hur det var förr i skolan genom att intervjua en gammal människa. Detta är ett arbetssätt som en av lärarna använde och som hon sa brukar fascinera barnen.

Religionsundervisning

Samtliga lärare tog i första hand upp moral och etik som varande viktiga bitar i religionsundervisningen, Jesu liv och gärning, de gammaltestamentliga berättelserna, högtider och traditioner är också gemensamt stoff. En lärare säger att hon berör de stora religionerna. Målet med undervisningen formulerade hon så här: *”Jag vill att de ska känna till huvuddragen (mycket elementärt) i kristendomen samt någon kunskap om att andra religioner finns ock lite vad de står för. Jag vill att de ska ha förståelse för oliktankande.”*

Barnens uppfattningar satt i relation till lärarnas svar: Samtliga lärare svarade i första hand *moral och etik* på frågan om vad de tar upp inom religionsämnet. En lärare menade att ett av målen med undervisningen var att barnen skulle få förståelse för oliktankande. Att det skulle finnas en koppling mellan moral och etikfrågor och religionsämnet är dock inget som eleverna uppfattat. Ingen av barnen nämnde heller självmant att de lärt sig något om andra religioner men två kände igen ordet islam och visste att några av klasskompisarna åt annan mat. Samtliga lärare menade att religiösa högtider och traditioner är något de tar upp. En flicka berättade att hon lärt sig om förr tiden genom att gå i kyrkan på julen men ingen av barnen associerade religionsundervisningen till begrepp som bröllop, begravning eller dop. Två av barnen gav uttryck för att de bibliska berättelserna var något man kände igen. Detta var också något som samtliga lärare sa sig arbeta med.

Diskussion

Angående metod:

Jag är medveten om att konsten att formulera sig kan ge resultat i form av uttryck som egentligen inte "ägs" av personen i fråga men som densamma vet "passar in". Likaväl kan det vara så att det som människor förmår uttala, inte alltid är detsamma som det de tänker, vet och förstår i sammanhanget.

Jag upplevde det som en brist att jag inte i frågandets stund inte hade kunskap om vad inom religion man tagit upp i de lägre klasserna. Huruvida min definition eller mitt sätt att tala om ämnet med barnen påverkade resultatet vet jag inte. Jag är dock medveten om att detta kunde ha gjorts bättre om jag haft lärarnas svar före elevintervjuerna.

Vad gäller lärarenkäten blev svarsunderlaget magert. En lärare av fyra valde även att avstå helt. Lågstadielärarna uttalade flera gånger att de inte hade tid pga. att arbetsbördan var så hög. Det gjorde att jag valde enkäten som form istället för intervjun. Kanske tyckte några att frågorna var besvärliga? Kanske är det inte självklart att målen med exempelvis historieundervisningen är klart formulerade i "lärarhuvudet"? Att undersöka förhållandet mellan lärare och elevers uppfattningar om undervisningen var inte det främsta syftet med undersökningen men tillsammans med barnens svar gav de mig ändå en viktig bit av det komplexa i inlärningsprocessen, även om engagemanget från lärarnas sida var dåligt.

Barnens inställning till skolan generellt påverkar vad de lär sig där och det är roligt att barnen i intervjuerna övervägande säger att det är roligt att gå i skolan. När man är tio år är det också fortfarande okej att säga det. Att alla kamrater finns i skolan spelar en stor roll. Egna och andras erfarenheter visar att för barnen spelar kamratrelationer, fritidsintressen, musik och sport en mycket stor roll i livet. Det är viktiga samtalsämnen som också avhandlas i skolan.

Kanske är det så att många av barnen har föräldrar som ser skolan som något viktigt och positivt. I intervjuerna säger flera av barnen spontant att det är viktigt att gå i skolan för att man ska lära sig. Barnen är tio år, de har ännu inte börjat revoltera mot vuxenvärlden. Deras motivation till att gå i skolan inbegriper kanske också viljan att vara till lags och att göra föräldrar och lärare glada.

Men för de barn som har en skeptisk attityd till skolan kan det vara svårt att få ihop dessa främmande världar som skolan och hemmet kan vara. Elev nr 2 har en klart negativ inställning till mycket i skolan. Detta har enligt de observationer jag gjort av eleven i klassrummet, inget att göra med att eleven har särskilda svårigheter utan tycks snarare landa i en skeptisk grundattityd till skolan och kanske även till vuxna i skolan. M. Holmberg som citeras i Lendahls och Runesson (1995) menar att elevens språkliga uttryck och andra utåtriktade handlingar är konsekvenser av de inre föreställningar eleven har. Jag citerar:

Det betyder att en människas handlingar och vad hon säger alltid är begripliga om man ser hennes tolkningsstrukturer i förhållande till den omvärld hon lever i under hela sin levnadsbana (s. 54)

Att möta barn på ett sätt som gör att deras världsbild inte demoleras kräver så lyhördhet och ödmjukhet.

När jag gjort observationer i gruppen kan jag fundera över hur barn som ständigt är i konflikter med lärare och andra elever och dessutom har det svårt kognitivt ändå säger att det är roligt att gå till skolan. Men vad är alternativet ...!? tänker jag sedan. Att höra till en grupp och få vara någon är ändå något. Skolan är en stor del av deras liv.

Jag har även mött de ängsliga barnen, de som räds allt som är nytt. För dessa barn går mycket energi åt till att bara tordas vara i skolan. Hur mycket detta påverkar mängden de orkar ta in är svårt att säga men att det gör det måste vi vara medvetna om.

Det barnen väljer att uttrycka som det man lär sig/förväntas lära sig på lågstadiet är färdigheter som läsa, räkna och skrivna. Ingen av barnen gav uttryck för omvärldskunskaper inom geografi eller samhällskunskap eller färdigheter som att spela basket eller sjunga. Detta gäller båda könen. De grundläggande färdigheterna är dock i de flesta fall i min undersökning även kopplade till ett kvalitativt mer kvalificerat sätt att tänka. Att barnen använder begrepp som vokaler, stavning, växling och multiplikations tabeller stöder detta. Pramling (1986) sammanfattar de kvalitativt skilda uppfattningar av *vad* barn upplever att de lärt sig i huvudkategorierna: *göra*, *veta* och *förstå*. Uppfattningen att inläring är *att göra* är den vanligaste bland barn upp till 8 år menar hon. Denna uppfattning stämmer även in på många av de barns uppfattningar jag sett i mina intervjuer. Men i de olika uppfattningar barnen ger uttryck för ser jag att de kopplar begrepp som skriva, räkna och läsa som då är typiska uppfattningar av kategorin *göra*, till mer specifika uppfattningar av språkets uppdelning i vokaler och stavning och inom matematiken i begrepp som multiplikation och växling. Dessa svar kräver ett kvalitativt annorlunda tankesätt i form av kategorin *veta*. Du lär dig att veta hur ord stavas, du lär dig att veta vilka bokstäver som är vokaler.

Det är intressant att se att endast i ett fall uttalas en social färdighet (moral, etik) som exempel för kategorin *göra*. Det kan tyckas märkligt då de flesta lärare anser sig ägna en stor del av tiden i skolan till detta. Men det är inte något som barnen i första hand uppfattar som något de lärt sig.

Jag tycker att diskussionen om vad som är grundläggande färdigheter är mycket spännande om man sätter den i ett vidare kulturellt och sociologiskt perspektiv. Det är vi vuxna och våra idéramar som ger format verksamhetsplaneringen. Barnen har inte varit med och bestämt. Våra värderingar dvs. samhällets syn på vad som är grundläggande färdigheter är det som förmedlas till barnen och det med stor genomslagskraft. Hade vi bott någon annanstans eller levat i en annan tid hade kanske dans och sång varit det som barnen berättat att de lärt sig därför att det var viktigt att kunna i deras samhälle.

När det gäller uppfattningar om vad man lärt sig i historia är innehållet dvs. *vad* ofta kopplat till en upplevelse där flera sinnen fått vara med t.ex. ett studiebesök eller en intervju. (Mitt enda minne från historieundervisning på mellanstadiet består i ett besök på Ornäsgråden i Dalarna. Där såg vi dasset vilket Gustav Vasa rymde ner igenom!)

De uppfattningar barnen gav uttryck för ger stöd åt Piagets teorier om att barnets handskande med tingen och dess konkreta erfarenheter av omvärlden är det som de relaterar till inläring i första hand. Men jag tror också att faktorer som intresse, upplevelse av sammanhang och mening samt möjlighet till tankeutmaningar i dialog med andra påverkar vad de uppfattar som kunskap.

Såväl elev nr 1 som 2 såg den konkreta handlingen i den specifika situationen; att de fick bygga respektive ikläda sig gammaldags kläder. För att kunna sätta in det man erfar i ett sammanhang

krävs förmågan att växla mellan det kontextuella och det generella. L. D. Erling, citerad i Bråten (1998) uttrycker sig så här med utgångspunkt i Vygotskijs teorier:

Medvetandet fostras när en inre meningsfull perception av elevens egna psykiska processer utvecklas. Det specifikt nya med skolundervisningen, jämfört med det man lär sig i vardagslivet, är möjligheten att bilda generaliserande perceptioner av former för medvetenhet (s. 52)

För att lyfta blicken från det konkreta till det generella krävs möjlighet till reflektion. Men för att kunna göra det måste barnen ha ett stoff att förhålla sig till.

Att det var Sandvikens historia man arbetade med är inget elev nr 2 gav uttryck för men samtidigt funderar jag på om hans svar (det han uppfattat är att han lärt sig var hur människor var klädda förr i tiden) egentligen i högre grad än de andras var ett uttryck för att han i alla fall hade ett stoff, upplevt med flera sinnen, att förhålla sig till. Att sedan i undervisningen utgå från klädsel är en bra utgångspunkt för att öka förståelsen för den tidens samhälle.

I omvärldskunskapsämnen tycks det som barnen har lätt att uppfatta formen på aktiviteten som meningen med densamma. I flera av samtalen kring Oä-ämnet ger barnen uttryck för tanken att det var ritandet till den saga/text som fröken läste som var det de lärt sig eller byggandet av husen från förr i tiden. Formen förefaller vara det primära, innehållet är sekundärt. Stoffet som läraren i sitt lärarhuvud hade tydligt "finns" således inte för barnen. För dem blev det som de konkret gjorde (skrev, ritade, byggde) det de skulle lära sig. En flicka kan ge exempel på flera aktiviteter som förekommit på historiektionerna men när jag bad henne berätta vad hon lärt sig svarar hon att hon inte vet. Hennes reflektion är kanske ett bevis för en medvetenhet om det faktum att det nog inte var skrivandet av runstenar som var det centrala. Men kanske är hon också ovan med att någon frågar på det sätt som jag gör, vilket gör att hon försöker anstränga sig att svara "rätt" och när det inte går ställer sig helt frågande.

Jag blev inte förvånad över att det var svårt för barnen att koppla religionsundervisningen till något konkret det lärt sig men att hälften av barnen uttryckte att de inte hade några som helst uppfattningar om innehåll är värt att notera. Tre av dem bestämde sig också snabbt för att detta inte var något de ville fundera mer över. Jag associerar till en händelse på en lektion under förra årets praktikperiod; läraren läste högt en av de gammaltestamentliga berättelserna då en flicka på 7 år, avbröt henne med att säga: - *Det där är ingenting att lyssna på för jag tror ändå inte på det!* Hon var mycket säker på rösten när hon sa det. I vilket annat av skolans ämnen ifrågasätts innehållet på samma sätt? Attityden är nog såväl i det enskilda fallet som i ett större sammanhang ett symptom på religionens ställning i samhället eller på vad människor egentligen lägger i begreppet. Samtidigt måste vi naturligtvis fundera över vad som är relevant att ha begrepp om för barnen. Såväl historia som religion är ämnen som av många upplevs som mycket abstrakta.

Hur förhöll sig då det som barnen uppfattade att de lärt sig inom historia och religion till det lärarna hade som mål med sin undervisning? I historia sammanföll fyra av barnens uppfattningar av vad de lärt sig väl med det som lärarna uttryckte att de arbetat med, nämligen Sandvikens historia. Att intervjua gamla människor och att göra studiebesök var aktiviteter som fastnat i barnens minne. Om det var formen eller innehållet i undervisningen som gjorde att det var just det som barnen uppfattade som det de lärt sig vet jag inte säkert. Men jag tror att innehållet här har betydelse. Och barnens diffusa svar om stenåldern och Stockholms blodbad ger stöd åt min "teori" att det är fruktbart att först ge barnen möjligheten att se sig själva som

människor i historien t.ex. genom att skriva sin egen historia, intervju släktingar, besöka platser i närmiljön osv. för att sedan gå in på hur människor levtt, handlat och tänkt under olika tidsperioder. En lärare menar att det hon hade som mål med historieundervisningen på lågstadiet var att barnen skulle få lite tidsperspektiv. I kursplanen står:

Historia skapas varje dag i små som stora sammanhang. Det är väsentligt att historia också uppfattas som ett sätt att se tillvaron i ett tidsperspektiv och därmed också som ett verktyg i förståelsen av andra ämnen och områden. (Skolverket 1996 s. 42)

När det gäller barnens uppfattningar om vad de lärt sig om religion kan man tolka det magra resultat på flera sätt. De lärare jag frågat uttryckte i första hand att de i religionsundervisning tar upp moral och etik. I dessa undervisningssammanhang kanske inte religiösa synsätt som grund för ställningstagande diskuteras i den mån att de framträder som synliga för barnen. Lärarna nämnde även religiösa högtider och traditioner men det enda barnen kopplar till begreppet religion är bibeln och i ett fall ett kyrkobesök då man, som ett barn uttryckte sig, ”lärd sig om förr i tiden och så”.

Kanske finns det hos somliga lärare en rädsla eller ovilja att tala om religion som något som angår oss människor idag trots att vi lever i tider av nyandlighet och internationalisering. Kanske är det också så att lärare tycker att livsfrågorna är stora, svåra och allvarliga att ta upp med så små barn. Man vet inte vilka tankekedjor man igångsätter hos barnen ... och hur tar man sedan hand om det som kan komma?

I kursplanen står det bl. a. så här under religion:

Eleven skall

- kunna samtala och göra personliga reflektioner kring frågor om livsåskådning, tro och etik utifrån vardagliga situationer eller med hjälp av texter, bilder, sånger och viktiga verk ur barn och ungdomslitteraturen. (Skolverket 1996 s. 63)

Konsekvenser för lärarrollen

Jag upplever att det är så mycket mer än fakta, färdigheter, förståelse och förtrogenhet som barnen erhåller i skolan. Det är värderingar, attityder och ”för givet taganden” som påverkar vad de uppfattar som kunskap. Ju mer medvetna vi är om detta desto mer kan vi ge och få också av detta som i vårt samhälle inte räknas som grundläggande färdigheter men ändå är livskunskap.

Mina erfarenheter av intervjuerna med barnen stöder min uppfattning att dialogen / det sonderande samtalet är ett redskap för kunskapande på flera sätt;

- genom sitt tydliggörande av informell kunskap
- genom att språket tillsammans med andra människor blir ett redskap för att utveckla tänkandet kvalitativt
- som ett verktyg för läraren att utvärdera och att bli medveten om den ev. klyfta som finns mellan lärarens intentioner med undervisningen och den uppfattning barnen har av vad de lärt sig.
- som ett verktyg för barnen att få syn på såväl stoff som lärandeprocess

Och inte att förglömma ... det förutsätter barnets delaktighet och lärarens omedelbara uppmärksamhet vilket bäddar för en mer jämlik relation.

I arbetet med omvärldskunskaper generellt kan upplevelsen av tidsperspektivet bli en levande resurs som hjälper barnen att göra jämförelser och se sammanhang. Jag tror inte att historia måste läsas kronologiskt utan det viktigaste är att på olika sätt få innehållet att beröra barnen.

Det är en utmaning för oss lärare som undervisar i religion att sätta in religionen i ett för barnen meningsfullt sammanhang samt kanske också arbeta med våra egna attityder. Att erkänna och vilja förstå att människor i alla tider och fortfarande idag funderat och funderar över sitt ursprung, sitt mål och meningen med livet och att det tar sig olika uttryck, är viktigt när man ska undervisa i religion. De erfarenheter jag har är att barn funderar på de stora frågorna och om de får tala om det på sitt sätt, kan det knappast bli fel.

I våra styrdokument betonas elevens eget ansvar i lärandeprocessen. Jag tror att vi måste hjälpa eleverna med detta bl.a. genom att bättre tydliggöra och medvetandegöra såväl stoff som process.

Vi säger ofta att vi är medvetna om att människor lär sig på olika sätt och att vi ska utgå från det eleven redan kan och vet. Någon har sagt;

– En får inte glömma' ... å tittle' där en ska tömme'

Men samtidigt får vi inte underskatta den lärandes kapacitet och betydelsen av den sociala interaktionen i undervisningssituationen.

Avslutningsvis vill jag säga att det inte är lätt att intervjua barn, men fantastiskt roligt! Min förståelse för hur barn tänker kring kunskap generellt och specifikt kring historia och religion har ökat men främst gjort mig sugen på att intervjua fler och mer. Av varje intervju har jag lärt mig något som jag tagit med mig till nästa.

Fortsatt forskning

Jag skulle vilja ställa frågan *berätta om något du lärt dig i religion* till elever i sexan och jämföra deras uppfattningar med berörda lärares mål med undervisningen. Har begreppen klarnat? Kan man se att kunskapsbegreppet förändrats i jämförelse med min undersökning av elever i årskurs fyra. Attityder till religionsundervisning bland elever och lärare skulle också vara intressant att titta på. Eventuella samband mellan elevers uppfattningar om vad som är kunskap och deras könstillhörighet är ett annat ämne för en undersökning. Jag skulle även vilja studera elevers uppfattningar om nyttan med färdigheter och kunskaper inom svenska kontra matematik. Är det så att man värderar det ena högre än det andra? Om det är så, vad kan det bero på?

Litteraturförteckning

- Bråten I. (red.) (1998) *Vygotskij och pedagogiken* Stockholm: Studentlitteratur.
- Doverborg-Österberg, Pramling (1985) *Att förstå barns tankar* Stockholm: Liber.
- Lendahls & Runesson (1995) *Vägar till elevers lärande* Stockholm: Studentlitteratur.
- Madsen (1999) *Lev Vygotskij - en aktuell röst ur det förflutna* artikel i Pedagogiska magasinet nr 1 Stockholm: Lärarförbundet.
- Marton, Dahlgren, Svensson, Säljö (1987) *Inläring och omvärldsuppfattning* Stockholm: Almqvist & Wiksells förlag.
- Marton, Wenestam (1984) *Att uppfatta sin omvärld* Stockholm: AWE/Gebbers/Nordstedts förlag.
- Pramling (1986) *Barn och inläring* Stockholm: Studentlitteratur.
- Qvarsell (1978) *Utvecklingspsykologi och pedagogik* Stockholm: Liber.
- Skolverket (1996) *Grundskolan Kursplaner Betygskriterier*.
- Säljö R. m. flera (1989) *Som vi uppfattar det* Stockholm: Studentlitteratur.
- Söderhäll (1996) *Några texter ... Kompendium* Högskolan i Gävle.
- Utbildningsdepartementet (1994) *Lpo 94*.
- Westin-Lindgren, Qvarsell m.fl. (1989) *Pedagogik och barns utveckling* Stockholm: Utbildningsförlaget.

Bilaga 1. Intervjuguide

Nu har du gått över tre år i skolan, hur tycker du att det är i skolan?

Vad är roligt/mindre roligt?

Berätta om något du lärt dig i skolan på lågstadiet?

Berätta om vad ni gjorde på Oä:n?

Berätta om något du lärt dig då?

(Vad tror du läraren ville att du skulle lära dig?)

Har ni haft historia, dvs. pratat om hur det var förr i tiden?

Berätta om något du lärt dig då!

(Vad tror du att läraren ville att du skulle lära dig)

Känner du till ordet religion? (om inte definition) Har ni haft religion på lågstadiet?

Berätta om något ni pratat om i skolan när ni haft religion!

Berätta om något du lärt dig då!

(Vad tror du att läraren ville att du skulle lära dig?)

Om du träffade på ett litet barn som aldrig varit i en skola och det barnet frågade dig; vad lär man sig i skolan. Vad skulle du svara då?